

U himalajskim dolinama

vera vučkovački-savić

Jesenji festival Dussehra

Svake jeseni, u oktobru, kada letnje zelenilo drveća i livada počne da se boji zlatnim, crvenim i mrkim tonovima, slavi se veliki festival dussehra. Celih deset dana traju procesije, pozorišne igre i plesovi: narodni i verski. U grad Kulu dolaze ljudi iz sela sa najviših planina, dalekih dolina i visoravni. Svako selo, svako čak i najmanje naselje u ovoj 80 km. dugoj dolini ima svog sopstvenog boga. Oni će svi biti doneti u dolinu Kulu na specijalnim nosiljkama. Lice svakog boga prekriveno je maskom od zlata ili srebra koja se preko cele godine čuva u hramovnom trezoru. Bogovi siromašnijih zajednica zadovoljavaju se maskom od mesinga. Tu su i božanski simboli, pažljivo izglazani. U procesiji bogova oni blješte i sijaju na suncu. Iznad svake nosiljke razapeta je amrela, indijski simbol uzvišenosti, moći i čistoće. Cvetni girlandi, svilene marame i šalovi, srebrni tanjirići i cizelirana zvona krase nosiljku boga, okruženu hramovnim služavkama i muzikantima. Oni udaraju u doboše i duvaju u vesele halali, ogromne šumske trube. Naravno, u procesiji su i gurui, verski učitelji – mudraci koji, u punom transu, tumače »želje i naredbe« bogova pod maskama.

Maidan, veliki trg Kula je sastajalište svih bogova. Ovde se, istovremeno, održava jesenji vašar i sajam divnih pašmina šalova, izvanredna tkanja od kašmirske vune, zatim srebrni bakrački, činije, čaše i tepisi od vune, ali se čine kao da su izrađeni od najblistavije svile, slatkiši i figure bogova od gline, mesinga ili srebra.

Lokalni bogovi odaju poštu vrhovnom bogu doline Raganathu. Postao je glavno božanstvo doline u XVI veku zahvaljujući radži Kula, Jagat (Džagat) Singhu koji je postao i njegov prvi obožavalac. Ovaj akt usledio je kao rezultat spora između vladara i crkve, u kome je feudalni vladar odneo pobjedu jer je uspeo da boga-zaštitnika svoje porodice proglasi vrhovnim božanstvom na račun klerikalnih bogova; narod je listom pristupio obožavanju novog boga. Vlast feudalca je nestala, ali staro verovanje je ostalo. I danas procesije masovno kreću u hram Raganatha da mu se poklone i prinesu žrtve u cveću, mirisima i tamjanu. Peti dan je kulminacija festivala. Boga Raganatha voze u ukrašenim kočijama, a iza njega stupa duga procesija bogova poredanih po rangu. Na obali reke obavlja se ritual radi koga su se okupili svi ti lokalni bogovi. Posle povratka, na trgu se prikazuje deo iz epa Ramayane u kome dobro pobeđuje zlo. Uz to prikazuje se i istorija princa Rame, njegove žene Site i brata Lakšmana u vreme njihovog izgnanstva u šumu, zatim borba sa kraljem demona Ravanom sa Cejlona koji je oteo Site, ali ga je Rama, uz pomoć boga majmuna Hanumana, pobeđio i oslobodio Site.

Drama se završava festivalskim plesom. Plesovi božanskih maski prikazuju borbu sa demonskim kraljem. Na kraju pobeđuju bogovi a demon, zajedno sa svojim dvorcem, biva barutom raznesen i spaljen. Tada se oglase trube a narod se veseli trijumfu bogova. Sve demone guta plamen, a pepeo brzo raznese vetar.

Tom prilikom na žrtveniku se kolju: jedan bivo, petao, koza, riba i rak. Boga Raganatha u njegovim kićenim kolima, odvoze u hram, a prate ga blještave maske. Ne vraćaju se svi bogovi svojim kućama u svoje hramove; neke od njih svečano odvoze u Manali u hram boginje Hidimbe. Tu će bogovi ostati nekoliko nedelja da bi se napojili novom snagom kako bi bili u stanju da obavljaju svoje božanske dužnosti: da daruju kišu i osiguraju sreću vernicima svog atara.

Legenda o Hidimbi

Iznad divne vazdušne banje Manali, zaklonjen gustom jelovom šumom, leži mali hram boginje Hidimbe. Sunčevi zraci ga retko kad osvetle. To je mala drvena pagoda, sagrađena iznad plitke pećine koja je, verovatno, u staro doba bila mali pećinski hram ukrašen ponekom rezbarijom. Legenda kaže da je radža, mecena ovog hrama (XVIII vek) bio toliko zadivljen svojim drvenim hramom da je zaželeo da niko više takav hram nema. Zato je naredio da se umetniku-rezbaru odseče desna ruka. Ali ovaj je doznao šta mu se sprema, pa je brže bolje prevarom pobeđao iz Manalija u Champu. Tu je izvanrednim rezbarijama ukraasio hram lokalnog boga Trilok Natha, ali radža iz Manalija ga je pronašao i odsekao mu glavu.

Hidimba boginja kojoj je posvećen hram iznad Manalija, je izgleda drevna domorodačka boginja – srna. Kada su i ove krajeve osvojile arijske religije, prvo brahmanizam, pa budhizam i najzad hinduizam, Hidimba je adaptirana u njihov panteon: kao legendarna figura epa Mahabharate i najzad kao žena velikih bogova (danas Šive). Narod u dolini Kulu i u Manaliju obožava je kao Veliku Majku, neki veoma neodređen oblik boginje Durge.

Kada smo stigli pred hram vrata su bila zaključana. Ali ubrzo, iz senke drveća pojavila se žena čije su nas oči gledale prijateljski. Reče nam da je ona čuvar i sveštenica ovog hrama, da zamenjuje svog muža koji je sadhu – asketa, i u nekoj od himalajskih pećina sedi i meditira, ali kako ona reče: »razgovara sa bogovima«. Odvela nas je unutra. Začudio nas je da je tu qola kamena pećina. Svetlucalo je samo nekoliko uljanih lampi i bacalo senku na ogromnu stenu »iz koje se pojavljuje boginja«. Vernici su doneli

dosta cveća: žutih, plavih i purpurnih cvetića bez drške. Na vrhu stene stajala je posuda sa kokosovim mlekom.

Kamen je znamenje bogova. U hindu mitologiji igra značajnu ulogu. Beli kamen simboliše boga Šivu, crni shalagrama – amonit, boga Višnu, rudača boginju Durgu, crveni kamen bogu Ganšu – boga sa slonovskom glavom, a kristal je simbol Surye, boga sunca.

Stena u hramu koja simboliše veliku boginju, poprskana je bila tamno crvenim mrljama. One potiču od krvi žrtvovanih životinja. Hidimba nije samo lokalna boginja, ona je Velika Majka za sve vernike koji stupe u njenu pagodu. U vreme festivala dusshere dolaze poklonici iz svih krajeva Indije.

Dolina Kulu

Ima više načina da se stigne u Kulu. U vreme sezone (kraj aprila do sredine juna i septembar – oktobar) saobraća redovna avionska linija iz Delhija. Vozom je nešto komplikovanije; on vozi samo do Pathankota, a odatle se mora nekim kolima, delimično kroz klisuru. Autobusi redovno saobraćaju Simla – Kulu i Kulu – Chandigarh. Mi smo pošli kolima iz Chandigarha, grada Courbusierove tropske arhitekture. U Kiratpuru se račvaju putevi: levi vodi za Bhakara Nagal Dam, gigantsku branu, a desni za Mandi. Od Mandija smo pošli jednim prosto »samoubilačkim« drumom uzbrdo, preko ogromnih kamenih blokova prepunih rupčaga, tako da kola visoko odskakuju. Put postaje još opasniji kada se zađe u uzanu Klisuru reke Beas. Ali, predeo je romantičan! U brdskim procepima raste gošta mahovina. Reku Beas napajaju vodom bezbrojni vodopadi i potoci koji »izniču« negde iz brda. Kao srebrna traka presijava se reka kad stigne u zelenu, pustulu dolinu, praveći oštre meandre. Predeo koje ljudska ruka nije dodirнула! Tek tu čovek može da shvati šta znači čedna priroda. Sa obe strane visoko se okomito dižu obronci brda iz kojih se sunce rađa i za čije vrhove zalazi. Osamdeset kilometara duga, čas sasvim uska, čas po dva kilometra široka dolina toliko je živopisna da čak ni truckanje ne može da pomuti ushićenje tom lepotom.

Svako godišnje doba u dolini Kulu ima svoju draž. U martu pupi drveće jabuka i kajsija i cveta, te liči na ružičasto cvetno more. Višim predelima prostreo se beli i crveni Rododendron. Leti, na obali reke Beas koja krivudava usred polja, zeleno se prepliće sa zlatom zrelih žitarica. Plamti rascvetano drveće smrdljike (Rhus cotinas) i sumaha. Jesen kao da je najživopisnija, najobojenija: čisto plavetnilo neba prošarano je snežnobelim oblacićima. Jabuke, nabrekle od zrelosti, crvenih »obraščica« vise kao mali lampioni, a vrhovi visokih planina blješte od beline snega. Retko gde se mogu videti topole tako divno zlatom jeseni obojene. Zima sve zavije u belo, a kada sunce sija na snegu se ocrtavaju nežne boje duge.

Iz istorije Himalaja

Hronike kažu da je u državi Himachal Pradeshu podignuto 2500 hramova, a većina se nalazi u ovoj dolini. Ti hramovi su simboli jedne religije koja je simbioza hinduzma i magičnih verovanja primitivnih plemena rasutih po brdima Himalaja.

Država Himachal Pradesh sastavljena je od bivše 31 kneževine raznih rasa i kultura. Dravidi Arijci izmešali su se sa domorodačkim plemenima: indigenoznim i pridošlim. Daleko pre nego što su Arijci upali u Indiju (oko 1500-te god. pre n.e.) Dravidi su bili visokocivilizovan narod. Bili su odlični trgovci i arhitekte, a njihovo društvo savršeno organizovano. Iako o njihovoj religiji nema podataka, zna se da su bili veoma religiozni. Deo njihovih verskih običaja sačuvan je do danas. Glavno božanstvo, pored Boginje Majke, bio je bog stvaranja i razaranja koji je u hinduizmu nazvan Šivom, a glavna boginja njegova žena, u prastaro doba verovatno neka Boginja Majka. Lokalna božanstva bili su totemi i duhovi. Verovanja je bilo veoma snažno tako da arijskim osvajačima nije ostalo ništa drugo već da čine kompromise – svoja vedska božanstva spaja sa indigenoznim i dravidskim. Nisu uspeali ni svoj socijalni sistem u potpunosti da oživotvore: zaštitna podela na rase pretvorila se u socijalnu kategoriju kaste i jate (džata).

I Budhizam je prodroe na »krov sveta«. Ali i on je brzo pokleknuo pred uvreženim starim verovanjima: stvorio se lamaizam, mešavina učenja Sidharthe Gautame Buddhe i verovanja u duhove, bogove prirode i demone. Postala je to specifična mešavina indijskog budhizma, tantričkog hinduizma, tibetanske magije, duhova dobrih i zlih i nekih zagonetnih božanstava stare tibetanske religije bon.

Prilično je teško razgraničiti ove tri glavne religije: hinduizam, budhizam i stari bon, jer taj amalgam štiti moćna barijera od večnog snega i leda.

Kulturno nasleđe

Kulturno nasleđe ne ogleda se samo u religiji – ono obuhvata arhitekturu, skulpturu, slikarstvo, literaturu, muziku, plesove i zanatstvo: rezbarstvo, tkanje i vezove.

Sve ove umetnosti su zastupljene i dolaze do izražaja prilikom festivala, specijalno najvećeg dusshere. Hram Raganatha u Kulu je cilj ka kome se sleže sva ta šarolika, maskirana procesija. Država Himachal Pradesh ima četiri oblika kuće bogova: hram u pećini, hram u obliku pagode, drveni hram i klasičan oblik severoindijskog hrama sa shikarom (tornjem) koji oponaša sveto brdo Kailasu. Hram Masrur u oblasti Kangreš jedini je primerak hrama isečenog iz stene, u ovom delu Indije.

U vreme prikazivanja Kala Kendre stanovnici Kula na vašaru pričaju svoj život i verovanja kroz ples u vreme dusshere. Njihova umetnost je na zavidnoj visini. Tu se mogu naći i drvene skulpture kopije sa hrama boginje Lakšmi iz Bharmoura, Šaktidevi iz Chhatraria, boginje Kali iz Mrikule i Hidimbe iz Manalija; tu su i scene iz hindu epova i mitologije. Ono što je najupadljivije u ovim malim »buticima« na glavnom trgu, su maske. Tu se tkaju i tepisi, vezu šalovi i režu maske. Ljudi, žene i deca stoje okolo i kao omadijani, široko otvorenih crnih očiju posmatraju kako se pred njima radaju umetnička dela. U ovoj dolini, kao i na okolnim brdima vlada verovanje da magične snage stvaraju umetnička dela, specijalno maske. Čim čovek stavi na svoje lice naterku masku, on je istog trena simbol boga ili duha čiju masku ima na licu. Materijal od koga se prave maske je različit: gлина, drvo i kovani metal – bronza ili srebro. Umetnici – zanatlije koji ih prave smatraju se nekom vrstom maga.

Maski ima na celom području Himalaja, ali najbolje su one iz doline Kulu. U mestima Lahaulu i Spitiu koji leže na visokim himalajskim prevojima, rade isključivo drvene maske, a prave se po uzoru na one iz lamaističkih manastira, iz njihovih najsvetlijih delova, a većinom su kopije starih tibetanskih maski. Uvek kada dođe vreme ritualnih igara, lame uzimaju svoje maske i plešu plesove starih legendi o putovanju kroz carstvo smrti iz kojeg ima povratka. Maske su veza vremena i prostora između sveta i nadsвета.

Na granici Tibeta

Granične oblasti prema Tibetu, Lahaul, Kinnaur i Spiti su svet za sebe. Ovde žive plemenske zajednice veoma srodne Tibetu, tibetanskoj kulturi i njihovom načinu života. Najbolji i najočigledniji dokaz su mnogi manastiri: Gurughantal, Kardang, i Shanshur u dolini Lahaul, zatim Tabo, Dankhar, Pui i manastir Kye u Spitiu. Ti manastiri su prave dragocenosti lamaističke religije i umetnosti.

Dolinama se razležu zvuci radgonga – šumskog roga, frule od školjki, gongovi i cimbala. To su ritmovi kojima monasi svakog jutra i večeri prate recitaciju mantri – magičnih formula, bajalica; one su obavezni deo njihovih svakodnevnih ceremonija.

U manastirima Jangi (džangi), Barang, Kanam, Kalpa, Rangrih, Tashi-jong (Taši-džong), Lohrang, Sunam, Ahalkhar Lipa i Thangi u oblasti Kinnaur, ponavlja se isto: svugde se čuje magična mantra »Om Mani Padme Hum«. Svečane kantate su početak i kraj dana jednog kaludera.

Svi manastiri u ovim usamljenim visokim dolinama južnih ogranaka Himalaja predstavljaju vrata u jedan drugi svet. Neupućen će se preplašiti od njihovih tantričkih zidnih slika, od grdoba beskrainog broja demona, čije je idejno značenje tajnovito. Ako se bar malo pročita o tantrizmu i lamaizmu lakše se čovek snalazi u ovim himalajskim svetilištima. Estetska merila, ma koliko bila razvijena, ne pomažu čoveku da se snađe suočen sa ovom umetničkom: zidnim slikama, thangkama (slike verske sadržine na dugim svitcima). Ulazak u unutrašnjost hrama i manastira većinom nije dozvoljen.

Manastir Kardang spolja deluje kao skup glinenih kućica, koliba i chörtena (stupa), nabacani bez ikakvog reda. Iz te ptičije perspektive celo postrojenje dobija neki urbanistički smisao. Glavne zgrade sa hramom leže malo uzvišeno, a iznad njih se uzdiže chörten. Zgrade ispod i iznad su pojedinačne ćelije lama. Nad svim tim je stan vrhovnog lame, iz koga on može pogledom da obuhvati celo manastirsko postrojenje. Pogled se pruža i preko dubokih dolina, sve do najviših vrhova planina daleko na horizontu.

Put za Lahaul

Put za Lahaul je dalek, pomalo opasan i moguć samo za vreme leta. Jer 4.400 metara visok Rothang-Passu sva tri druga godišnja doba je zavejan, počev od oktobra sve do kraja aprila. Tada su stanovnici visoravni Lahaul i Spiti otsečeni od sveta i prepušteni sami sebi. To ih je, verovatno, naučilo čuljivosti; tek po neki put dovikuju se preko zavejanih brda sa onima na sednom brdu do kojih ne mogu da dodu od dubokog snega. Za sve koji ovde žive mogu se odnositi reči iz Skanda Purana: »Onaj ko misli na Himachal (Himalaje) iako ih ne vidi je veći i od onih u Benarsu koji obavljaju sve rituale. Isto onako kao što rosa nestaje kada se jutrom pojavi sunce, isto tako nestaje greh čoveka kada se nađe oči u oči sa Himachalom...«

Snagu koja zrači iz ovih brda osetio je, još pre 1500 godina kineski hodočasnik Huien Tsang. Kinezi su dolazili u Indiju da bi se na izvoru upoznali sa buddhizmom. Indijom je tada vladao Harsha (VII vek) čija je pobožnost postala poslovna. U čast Kineza kralj pozva, iz dvadeset zemalja na hiljade buddhističkih kaludera, brahmana i džinističkih mudraca na buddhistički koncil koji je trajao pet godina. Taj značajni koncil održavao se, kao što piše indijski hroničar Sanyal, u kraljevskom gradu Kanauju (Kanaudž), gde se sastaju svete reke Gang, Jamuna (Džamuna) i Sarasvati. Na kraju ovog izveštaja o putovanju i boravku Huien Tsanga u Indiji, on piše: »U Himalajima, u rajskoj usamljenosti uspeo mi je da dođem u dodir sa zemljom i nebom i da shvatim tajnu transcendentalnog prosvetljenja«.

Hipici na planinskim stazama i bogazama

Mladići i devojke iz Evrope i Amerike, sanjajući svoje snove krstare putevima i stazama Himalaja, puše hašiš, izležavaju se na suncu ništa ne radeci, želeći, možda, da oseću onu snagu saznanja koju je svojevremeno osetio kineski hodočasnik Hien Tsang. Prešli su više od osam hiljada kilometara, a ostvarili samo jedno: grupisali se u svoje hašiš društvo jer, ma gde bili, ovako zajedno osećaju se kao kod kuće. To je izgubljena, možda loše »programirana« generacija koja nikada neće naći sebe i svoje mesto u društvu. Mnogi od njih će bedno umreti negde na nekom puteljku, ili iza zidina nekog manastira, a retko ko u bolničkoj postelji.

prodavac papagaja, vasaar u kuluu (oblast Himalaja)

Sta će biti od te mladosti koja ide putevima lutalačke nezvesnosti i onako slabo odeveni, ne prezaju da se upute čak na velike visine?

U institutu za planiranje i visinska istraživanja u Manaliju major Singh otvorio je školu za obrazovanje alpinista. U njoj se podučavaju budući alpinisti. Tu se oni upoznaju sa veštinom planiranja i opasnostima sa kojima će se suočiti na Himalajima. Ali, ne samo to; u ovoj čudnoj školi, pored fizičkih znanja dobijaju se i duhovna. Nije im penjanje na Himalaje jedini cilj već i teme istorijskih, kulturnih i duhovnih studija. Ovo se može nazvati sveobuhvatno obrazovanje. Major Singh je poznat i čuven i van granica svoje zemlje. U program školovanja spada i petnaestodnevno penjanje na visoke delove Himalaja. Ona ko sve to uspe da savlada, uprkos gladi, umoru i strahu, prema mišljenju Mr. Singha, na najboljem je putu da postane dobar, disciplinovan himalajski alpinista (alpinizam u Himalajima razlikuje se od ostalih alpinizama jer su Himalaji specifičnost za sebe).

Penjanje preko zaleđenih stena, momečasovna lutanja kroz veter i kiše, dubok sneg – to su sve probe i iskušenja koja može da savlada samo jaka i disciplinovana ličnost.

Hipici koji po ceo dan sede na suncu ispred kafića kraj sumpornog izvora Vašit, šalabazaju, ne bacivši čak ni kratak pogled na većinom snegom obvijena brda, prosto su zastrašujući kontrast mladima i ponekom devojkom sa ruksazima na leđima i šatorima koji svake nedelje kraču iz Manalija i hrabro marširaju prema tim brdima. Hipici ih ne primećuju, jer žive u svom zatvorenom svetu omame, ali zato njih primećuju alpinisti, preziru ih i klone ih se kao da su kužni.

Preko Rothang-Pasa

Reka Beas vijuga prekrasnom dolinom. Kada, na kraju doline stigne u stenoviti predeo koji je oivičen šumama borova, i kedrova, nastaju brzaci. Voda je bistra, smaragdno zelena, a u manjim tokovima u njoj se ogledaju nebo i brda. Drum se polako penje. Prolazimo kroz mala sela, tipičnih drvenih kuća prekrivenih stepeničasto isturenim krovovima od šindre, te izgledaju kao da su okruženi balkonima. Mestimično put vodi kroz ogromne glečere čije ledene mase uokviruje drum kroz Rothang-Pass. Strmi obronci su goli i smeđi; ali neki delovi klisure su prekriveni sagom od purpurnog i plavog brdskog cveća. Iznad usamljenih, 5000 metara visokih planinskih lanaca bele se 7000 metara visoki vrhovi, pred čijom se lepotom, veličinom i tišinom u čoveku rada strahopoštovanje, pa i strah.

Na brdskoj stanici Grassland-Muddy pijemo čaj. To pijenje čaja nije samo tradicija već i potreba. Tu se mimoilaze autobusi Manali-Keylong. Možda im je ovo poslednja tura za tu godinu, jer je već 10. oktobar. Imamo sreće sa vremenom jer je inače u ovo doba tu gore već napadalo puno snega, a 4400 metara visok Rothang-Pass zatvoren za svaki saobraćaj. Tu negde iz brda iskače reka Beas. Duvao je snažan veter, ali sunce je blistalo i prosto peklo. Ni jednog oblaka na blistavom plavom nebu. Visoravni su sve uže. Ogromne kamene litice stravično vise nad drumom Passa, tako da čoveka jeza hvata prolazeći ispod njih. Na kraju klisure je seoce Koksar, samo dve-tri kuće i jednom restauracijom; duboko dole teče reka Chandra. (Čandra). Tu smo ručali u bašti. Osim nas bilo je još samo vojnika i oficira indijske armije. Malo dalje je selo. U njemu smo sreli nekoliko trgovaca sa raznom robom. Ranije je tu bio karavan saraj; tu su se odmarali karavani iz Tibeta koji su nosili vunu, mošus, svilu, thangke i brokate iz Kine. Nosili su sve to za Indiju gde su ovi trgovci sa »krova sveta« kupovali so i nosili u Tibet koji nema soli. Do kineskog zauzimanja Tibeta ovaj »put svile« bio je veoma prometan. Danas je on relativno pust: sretno se samo po koja kolona vojnih vozila, ili teško natovarene mazge iz okolnih sela.

Tajne manastira

Drum za Kanzum-Pass vijuga desnom obalom reke Chandre. Kod mesta Batala prelazi reku, a dalje se naglo penje do visine od oko 5000 metara. Sa druge strane Passa leži Spiti, divlja dolina slična mesečevoj površini, a usred nje čudesna lepota visinskog manastira Kye (Kje). Boravak u Spitiu je prava avantura. Nema tu nikakvih udobnosti za turiste. Osim toga, za dolazak u Spiti je potrebno imati specijalnu dozvolu tzv. »Inner-Line-Permission«.

Lavine kamenja, brzaci i siloviti vodopadi su velika opasnost za planinare, ali ipak, sve muke i opasnosti se isplate, jer igra maski lama i kaludera u manastiru Kye pruža jedinstven spektakl. Njihovi teški kostimi od skupocernog brokata i svile, prekriveni su magičnim crtežima i slikama. Maske buddhističkih kaludera u manastirima doline Spiti iste su kao maske sveštenika u Tibetu, Ladakhu, Bhutanu i Sikkimu: bele glinene glave crvenih, plavih, zelenih i žutih demona i bogova. Figure duhova, bizarne fantazije čudnih oblika liče na začarana zla snoviđenja. Oni su simboli zlih snaga i poriva u čoveku, ali himalajske lame znaju da ih »ukrote«. Posle dvadeset šest časova, svojim teškim ritmom i laganim, sistematskim pokretima, mumlanjem mantri, oni na kraju »pobeduju« snage tame. Dobri bogovi trijumfuju nad davolima – čovek je zahvaljujući ritualnom plesu i kantatama ponovo oslobođen svih tih mračnih sila.

Spiti nam ostaje u sećanju kao čudesan san, onako prekriven snegom, druma koji se cakli od tananog sloja leda, sve dok sunce ne osvoji. Vožnja kolima tim drumom moguća je samo pet do šest časova dnevno.

Svaki kilometar u ovom delu Himalaja je opasan. I pored sunca koje je blistalo sa uvek plavog neba, muke smo videli dok nismo stigli do visoravni Lahaul. Nju nazivaju »Lady Keylong«. Kada smo joj se približavali jarko crveni oblak nadneo se nad njom. Sa okolnih brda blještavo beli sneg se caklio. Morali smo da stavimo crne naočare jer su nas oči zabolele od tog bljeska. Snežni vrhovi brda začas su »progutali« sunce, a mrak je naglo osvojio. Sneg je sada blještao crvenim sjajem.

Kao i sva brda Himalaja i ova su sveta. Prema verovanju naroda na njih niko ne sme da se penje jer, kažu meštani himalajskih sela, »bogovi su zabrani pristup svim ljudima, a oni koji su pokušali nisu se nikada natrag vratili«. Sve himalajske ekspedicije su dolazile tokom punog leta, ali i od tih ekspedicija su neke nastrale, ili se vraćale preplovljene.

Teško je opisati »Lady Keylong« i brda iznad visoravni Lahaul. Himalajisti tvrde da su ona jedinstvena na svetu. Njihova lepota mami i priziva, ali tek

